

Rossiyskiy zhurnal menedzhmenta Russian Journal of Management, Vol. 11, No 1, pp. 63-94 [in Russian].

11. Cox A. (2004) The act of possible. Relationship management in power regimes and supply chains. Supply chain management. An International journal. 9(5). 346-356.

12. Gronroos Ch. (1996) Relationship Marketing. Strategic and tactical implications. Management Decisions. 34(3). 5 – 14.

13. Egan J. (2004) Relationship Marketing Exploring Relational Strategies in Marketing. N.Y.: Prentice Hill. 412 p.

14. Bagiyev G.L., Pinchuk A.V., Serova Ye.G., Shul'ga A.O. (2012). K voprosu formirovaniya kontseptsii marketinga prostranstvennogo vzaimodeystviya [On the formation of the concept of marketing spatial interaction]. *Problemy sovremennoy ekonomiki – Problems of the modern economy*. St Petersburg, SPbSU [in Russian].

15. Prahalad C.K. Venkat Ramagwany (2004) The future of competition. Harvard Business School Press. Boston.

16. Lacey R., Morgan R. (2009) Customer advocacy and the impact of B2B loyalty programs. Journal of Business & Industrial. 41-59 p.

17. Shul'ga A.O. (2011). Ekonomicheskoye izmereniye i otsenka vospriyatiya reklamy gerontopokupatelyami [The economic dimension and assessment of the

perception of advertising by the buyers]. St Petersburg, SPbSU [in Russian].

18. Bagiyev G.L., Shul'ga A.O., Pinchuk A.V. (2011). K voprosu formirovaniya sistemnykh svoystv marketinga. [On the formation of systemic properties of marketing]. *Problemy sovremennoy ekonomiki – Problems of the modern economy*, 4(40), pp. 4 -12 [in Russian].

19. Sherrel D., Gollier J. (2008) Managing appreciating and deprecating customer assets. Marketing Management journal. 18(1). 39-53.

20. Bagiyev G.L., Dligach A.A., Meffer KH., Fritts V. (2014). Diversifikatsiya funktsiy marketinga i vospriyatiya potrebitel'em tovarnykh tsennostey: Forsayd-tekhnologii marketinga v usloviyakh prostranstvennoy i sistemnoy ekonomiki [Diversification of marketing functions and consumer perception of product values: Foreside marketing technology in a spatial and systemic economy]. *Problemy sovremennoy ekonomiki – Problems of the modern economy*, 3(51), pp. 205-210 [in Russian].

21. Sokolenko S. I. (2004). Klasteri v hlobalnii ekonomitsi [Clusters in the Global Economy]. Kyiv, Logos [in Ukrainian].

22. Dubnytskyi V.I., Fedulova S.O. (2016). Paradyhma funktsionuvannya rynkovykh protsesiv v umovakh transformatsii rehioniv [Paradigm of the functioning market transformation processes in the regions]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 1 (30), pp. 45-49 [in Ukrainian].

О. Ю. Івченкова

канд. екон. наук

ORCID 0000-0003-4739-0192,

О. А. Гарбуз,

Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. У сучасних умовах сільське господарство України – це основна галузь національної економіки, що відіграє важливу роль у житті як сільських, так і міських жителів. Однак високі темпи виробництва ставлять під загрозу економічну безпеку цієї галузі, оскільки ефективне управління сільсько-господарським виробництвом та використання природних ресурсів мають вирішальне значення для забезпечення сталого розвитку сільських територій. Сільське господарство України є досить перспективною галуззю та одним із лідерів експорту продукції рослинництва та тваринництва на світових ринках. Окрім того, сільське господарство є основною рушійною силою для розвитку економіки країни та забезпечення добробуту населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу сучасного стану, проблем та перспектив розвитку сільського господарства присвятили свої праці дослідники: А.Д. Радченко, М.Й. Хорунжий, Л.Ю. Мельник, П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, Б.Й. Пасхавер, Л.В. Молдован, Н.В. Стежко [1], Е. М. Лібанова,

Ю. М. Харазішвілі [2], В. І. Ляшенко [2], Т.О. Костюк [12] та ін. Незважаючи на вагомий напрацювання, проблема визначення ключових напрямів подальшого розвитку агропромислового комплексу потребує поглибленого вивчення.

Метою статті є аналіз сучасного стану сільського господарства в Україні, визначення позитивних та негативних тенденцій розвитку, а також основних стратегічних напрямів розвитку галузі сільського господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільське господарство – галузь української національної економіки, яка є стратегічно важливою та забезпечує Україні продовольчу незалежність і дає значній частині сільського населення робочі місця, що не менш важливо. Валовий внутрішній продукт в аграрному секторі економіки на кінець 2016 р. становив 127,3 млрд грн, або 20%. Але економічні можливості аграрного сектору України використовуються не повністю. Сільське господарство забезпечує більше 50% фонду споживання населення та є одним із лідерів серед секторів

економіки в товарній структурі експорту та займає друге місце, а також вже багато років має позитивне

зовнішньоторговельне сальдо. Рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції представлено на рис. 1.

Рис. 1. Рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції, %

Сформовано авторами на основі джерел [3, 4].

За даними рис. 1 можна зробити висновок, що рентабельність сільськогосподарської продукції має позитивний тренд та зростає. Винятком є рівень рентабельності продукції тваринництва, що в 2016 р. знизився порівняно з попередніми періодами. Причинами такої зміни стало зростання собівартості виробництва продукції тваринництва за рахунок зростання цін на матеріально-технічні ресурси, що споживаються у цій галузі сільського господарства, однак при цьому ціна на продукцію тваринництва зростала значно повільніше.

В агропромисловому комплексі України формується 18-25% ВВП і 19% доходів від експорту, він є одним з основних бюджетоутворюючих та експортоорієнтованих секторів національної економіки. В ньому зайнято 23% населення, використовується 42,8 млн га земельних площ (71%). Через конфлікт на Донбасі Україна втратила традиційні ринки з експорту сільськогосподарської продукції до країн СНД, а підписаний договір про Асоціацію з ЄС поки не відкрив повноцінного ринку збуту сільськогосподарської продукції. Збройне протистояння на Донбасі зумовлює погіршення економічних показників розвитку Донецької області. Донецька область займає приблизно

1,4 млн га земель сільськогосподарського призначення, з яких 1,3 млн га – сільськогосподарські угіддя, що знаходяться в розпорядженні сільськогосподарських підприємств і домогосподарств на території підконтрольній уряду України. Наявні угіддя характеризуються високою природною родючістю, що створює умови для розвитку рослинництва і тваринництва. Виробництво сільгосппродукції забезпечують 1,4 тис. агроформувань різних форм власності та господарювання, що забезпечують виробництво близько 3% валової продукції сільського господарства України. Наявний ресурсний потенціал Донецької області створює загальні умови для виробництва широкого спектру сільськогосподарської продукції. Чистий дохід сільськогосподарських підприємств Донецької області за період з 2011 р. зріс на 46,5%, а фермерських господарств більш як у 2 рази. Прибуток від реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами порівняно з 2011 р. зріс на 83,3%, а у фермерських господарствах у 2,5 рази [5].

Простежується зростання рентабельності сільськогосподарської діяльності переважно за рахунок продукції рослинництва. Виробництво продукції тваринництва у фермерських господарствах є нерентабельним (табл. 1).

Таблиця 1

Ефективність виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах Донецької області (удосконалено авторами на основі джерела [5])

Показник	2011	2012	2013	2014	2015
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід (виручка) від реалізації с/г продукції, млн грн					
- сільськогосподарські підприємства без фермерських господарств	5000,20	6317,5	5481,4	5836,8	7325,7
- фермерські господарства	534	769,4	136,6	1407,0	1149,0

1	2	3	4	5	6
Прибуток (збиток) від реалізації сільськогосподарської продукції, млн грн					
- сільськогосподарські підприємства без фермерських господарств	1135,6	1139,0	467,6	776	2082,0
- фермерські господарства	144,1	184,8	98,3	238,2	364,9
Рівень рентабельності (збитковості) сільськогосподарської діяльності, %					
- сільськогосподарські підприємства без фермерських господарств	29,4	22	9,3	15,3	39,7
- фермерські господарства	37	31,6	18,2	20,4	46,5
Рівень рентабельності продукції рослинництва, %					
- сільськогосподарські підприємства без фермерських господарств	29,4	19,5	3,2	18,5	49,7
- фермерські господарства	40,3	32,7	20,1	21,1	48,2
Рівень рентабельності продукції тваринництва, %					
- сільськогосподарські підприємства без фермерських господарств	31	25,5	16,8	7,3	5,2
- фермерські господарства	-16,9	-15,6	-16,9	-8,3	-0,5

Становлення нових організаційно-правових форм господарювання сприяло підвищенню рівня продуктивності праці у рослинництві та тваринництві. Починаючи з 2011 р., індекс продуктивності праці як у цілому по сільському господарству, так і в рослинництві та тваринництві суттєво зріс в сільськогосподарських підприємствах Донецької області та був вищим ніж по Україні у цілому (рис. 2, 3).

Відповідно зростає і середньомісячна заробітна плата у сільському господарстві Донецької області, але у 2016 р. вона була нижчою на 4,3% ніж по Україні. Вона також поступається заробітній платі в середньому по області, що не сприяє залученню у сільськогосподарське виробництво висококваліфікованих працівників. Населення сільської місцевості надає перевагу працевлаштуванню в інших галузях економіки, де заробітна плата є вищою, а це своєю чергою призводить до виїзду працездатного населення в міста та до обезлюднення села.

За період 1995–2016 рр. в Донецькій області відбулося зменшення посівних площ сільгоспкультур на 33,1% (порівняно з 2013 р. – на 31,2%) через втрату

частини території області в результаті військового протистояння; на 91,4% (55,8% порівняно з 2013 р.) зменшилися посівні площі кормових культур, що негативно вплинуло на розвиток кормової бази тваринницької галузі. За цей період значно зросли посіви такої високорентабельної експортоорієнтованої культури як соняшник на 64,4% (порівняно з 2013 р. – на 25,1%), а це порушує систему сівозмін і призводить до виснаження ґрунтового покриву. Посівні площі картоплі зменшилися на 36,4% (порівняно з 2013 р. – на 40,99%), овочів відкритого ґрунту зменшилися на 51,8% (46,4% порівняно з 2013 р.), нині вони зосереджені переважно в господарствах населення. Площі під зерновими та зернобобовими культурами скоротилися на 14,5% (порівняно з 2013 р. – на 30,2%). Зменшення площ, з яких збирали урожай цукрових буряків, на 37,5% призвело до зменшення валових зборів цієї культури навіть при збільшенні врожайності. Крім того, починаючи з 2007 р., спостерігається стабільна тенденція до зниження і посівів цієї культури, і її валових зборів [6].

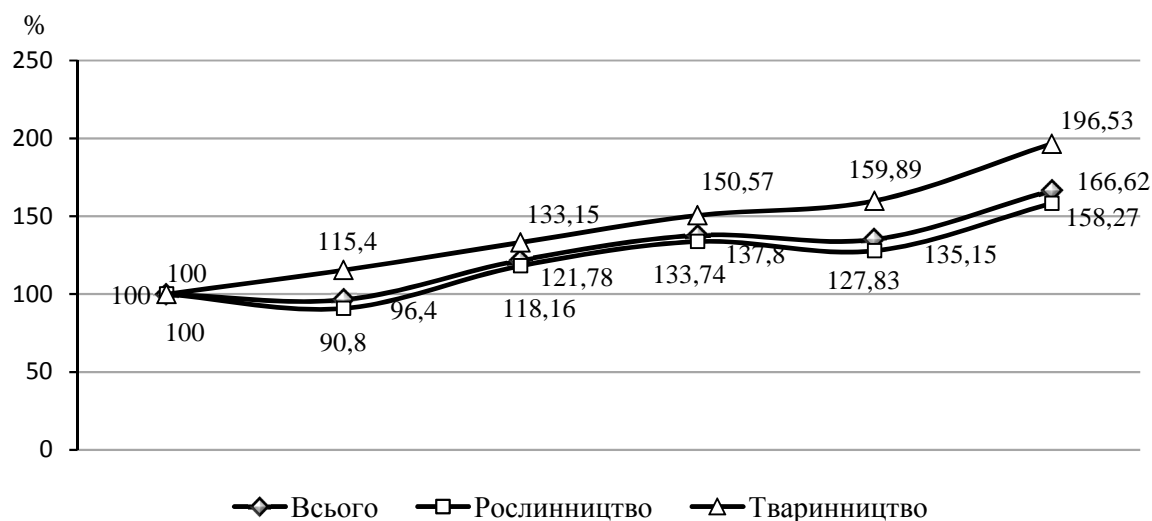

Рис. 2. Динаміка індексу продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах України (на 1 зайнятого в сільськогосподарському виробництві, у постійних цінах 2010 р., грн) [5]

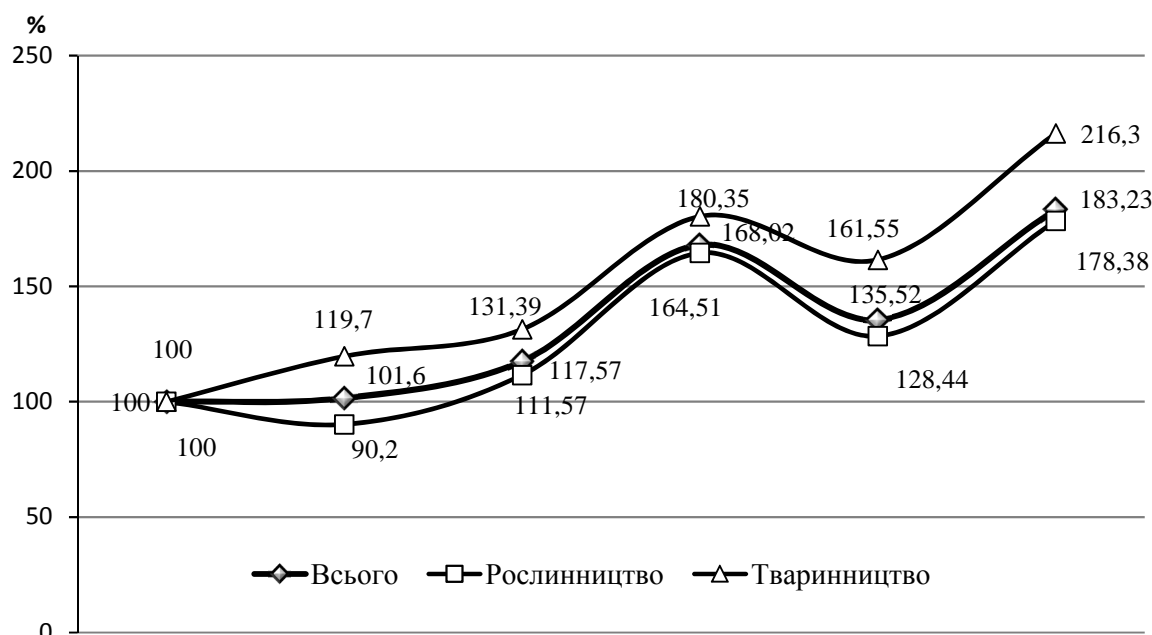

Рис. 3. Динаміка індексу продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах Донецької області, (на 1 зайнятого в сільськогосподарському виробництві, у постійних цінах 2010 р., грн) [5]

У сільському господарстві присутні певні досягнення за останні декілька років, але, незважаючи на це, в Україні ще багато питань є невіршеними. Для стабільного функціонування та розвитку сільського

господарства необхідно провести зміни у цінній політиці. Порівняльна характеристика середніх цін на реалізацію сільськогосподарської продукції станом на 1 січня 2016 р. та на 1 січня 2017 р. представлена в табл. 2.

Таблиця 2

Порівняння цін на окрему сільськогосподарську продукцію в Україні станом на 1 січня 2016 р. та на 1 січня 2017 р. (удосконалено авторами на основі джерела [3])

Найменування, од. виміру	Рік		Відхилення	
	2016 р.	2017 р.	+/-	%
Культури зернові та зернобобові, грн/т	3590,1	5512,8	+1922,7	+53,0
Насіння культур олійних, грн/т	8106,9	9767,1	+1660,2	+20,5
Картопля, грн/т	3936,7	3742,3	-194,4	-4,9
Культури плодови та ягідні, грн/т	6480,5	5365,4	-1115,1	-17,2
Сільськогосподарські тварини (у живій масі), грн/т	22715,5	24178,8	+1463,3	+6,4

Проаналізувавши дані табл. 2, можна зробити висновок, що ціни на зернові та зернобобові значно збільшилися – на 53%. Зростання протягом звітного періоду зумовлювалося активним попитом експорто-орієнтованих компаній. Також збільшилися ціни на сільськогосподарські тварини та насіння олійних культур на 6,4 та на 20,5% відповідно. Ціни на таку продукцію, як картопля та плодови та ягідні культури, знизилися на 4,9 та 17,2% відповідно. Україна має найбільшу площу сільськогосподарських земель в Європі – приблизно 41 млн га землі, з яких 32,5 млн га використовуються для вирощування сільськогосподарських культур. Родючі ґрунти і помірний клімат дають українським виробникам сильні конкурентні переваги. Нині Україна є світовим лідером на ринку експорту соняшникової олії та ячменю.

В останні роки країна виробляє близько 40-50 млн т зерна на рік і відновила свій статус найбільшого постачальника зерна на світові ринки. А в 2016 р. зібрала рекордний урожай зернових – 66 млн т. Українські агрохолдинги мають більш високу ефективність

порівняно зі світовими лідерами галузі за рахунок низьких витрат виробництва (дешевої робочої сили і низьких орендних ставок на землю). З іншого боку, родючі ґрунти дають змогу досягти порівняно високої врожайності.

Метою стратегії розвитку форм господарювання та інтеграції сільськогосподарського виробництва є: формування збалансованої взаємодоповнюючої диверсифікованої системи господарюючих суб'єктів у сфері сільського господарства, що забезпечує ефективне використання конкурентних переваг галузі, раціональне ведення сільськогосподарського виробництва та використання трудових ресурсів сільської місцевості; сприяння соціально-економічному розвитку сільських територій; збереження кращих історичних традицій та національних уподобань ведення сільського господарства, культурно-етнографічної спадщини [7, с. 42-43].

Аграрні товаровиробники повинні інтегруватись із переробними і сервісними підприємствами, що надасть їм свої незаперечні переваги: переробні потуж-

ності будуть сприяти більш повному збалансуванню з можливостями виробництва сировини і гарантують їм участь у розподілі й отриманні доходів від реалізації кінцевої продукції. Крім того, залучення до агропромислової інтеграції підприємств транспорту, заготівельних організацій, хлібоприймальних пунктів, фі-

нансово-банківських установ та інших організацій надасть можливість сформувати компактні агропромислової структури територіального рівня, яким під силу розв'язання не лише виробничих проблем, а й завдань зміцнення та розвитку соціальної інфраструктури Донецької області (табл. 3).

Таблиця 3

Стратегічні орієнтири розвитку агропромислової інтеграції господарств Донецької області
[удосконалено авторами на основі джерела 9]

Варіанти	Умови реалізації варіанта
Спеціалізоване аграрне підприємство створює власну переробну і торговельну мережу	Достатність самозабезпечення сировиною. Наявність реальних фінансових інвестицій. Гарантія в ринках збуту. Можливість інтеграції (залучення) інших учасників. Забезпеченість власними кадрами
Переробне підприємство через відкрите акціонування інтегрується з виробником сировини	Можливість збалансування потужності переробки з сировинною базою. Незаповнена місткість ринку і незадоволений платоспроможний попит населення. Потреба міжрегіонального обміну. Територіальна доцільність. Механізм розподілу доходів. Паритетність міжгалузевих: відносин
Аграрні підприємства на кооперативних засадах створюють спільне (профільне) переробне підприємство	Наявність необхідних фінансових можливостей. Ресурсне і кадрове забезпечення переробки. Можливість завантаження потужностей переробки сировиною. Місткість ринку та платоспроможний попит
Об'єднання переробних, аграрних і торговельних підприємств регіону на засадах централізації управління	Добровільність входження в об'єднання. Централізація управління та делегування йому особливих повноважень. Механізм утримання централізованого органу управління. Створення внутрішнього фінансово-розрахункового центру

Агроформування створюються на базі різних правових форм відносин, обраних учасниками інтеграційного об'єднання на довгостроковий період або на час кризових явищ, і можуть змінюватися відповідно до ринкових та інших обставин.

Стратегічна мета конкурентоспроможності підприємства нової формації (агроформування) – стабільна інтеграція в світову економіку, наближення до європейських стандартів бізнесу і якості, виробництво екологічно чистої продукції, використання високих технологій, створення передумов для вільної торгівлі з ЄС. Вирішення цих проблем є у впровадженні послідовної політики формування в регіонах стабільних ринків сільгосппродукції, в першу чергу, продукції власного виробництва.

Саме організація збалансованої логістики товароруку на внутрішніх ринках (при очевидній наявності сировинної бази, тобто, вирощеної сільгосппродукції) має передбачати не тільки виробництво, а й її первинну та подальшу переробку, а також сортування, зберігання, ефективну дистрибуцію тощо, що надасть регіональній економіці додаткові ресурси розвитку.

Ефективна реалізація стратегії агропромислової інтеграції забезпечить сільгосппідприємствам Південного регіону довгострокове функціонування, а також економічне зростання в умовах кризових явищ. Відповідні передумови інтегрування сільськогосподарських суб'єктів на національних ринках є – їх тільки необхідно використати шляхом впровадження цілеспрямованої політики [9]. Саме така політика має сприяти виходу сільськогосподарських суб'єктів вітчизняних агропродовольчих ринків на зовнішні [9]. На сьогоднішній день Державою розроблено програму, яка спрямована на розвиток сільського господарства в Україні. Це Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 рр., вона націлена на комплексне проведення

низки реформ, на які вже довгий час чекають виробники сільськогосподарської продукції, аграрний бізнес і сільське населення. Ця програма визначає розвиток сільського господарства і сільських територій на довгострокову перспективу, надає базу для стабільної і прозорої правової системи, яка спрямована на поліпшення ділового клімату, протидію корупції і стимулювання інвестицій у модернізацію аграрного сектору економіки. Вона також надає підґрунтя для проведення інституціональної реформи, необхідної для ефективного контролю і реалізації означених заходів [8].

Стратегія пропонує такий підхід, який посилить конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств і збільшить експорт, намагаючись водночас забезпечити рівномірний розподіл наявних переваг, зокрема за рахунок сприяння розвитку сільських територій і поліпшення якості життя у найбідніших регіонах, та збереження природних ресурсів і довкілля. Сума, виділена з держбюджету для компенсації ставок за кредитами, залишилася незмінною, оскільки не змінилося залучене пільгове кредитування для 3 600 малих та середніх виробників. У 2016 р. здійснив фінансування на підтримку малого і середнього бізнесу, фермерства і кооперативів Європейський інвестиційний банк на суму 12 млрд грн.

В Україні 90% фруктів та овочів виробляється на невеликих фермах і домашніх господарствах. Зазвичай дрібносерійне господарство в Україні може бути дець між 5 і майже 3 тис. га. У будь-якому разі вони мають значну частку ринку. Першою великою проблемою таких малих підприємств і ферм є доступ до землі, тому що законодавства, що регулює ринок землі, нині не існує. Насправді, існують лише мораторій на продаж землі та «чорний» ринок землі. Друга велика проблема для дрібних господарств – доступ до фінансів. Готовність банків кредитувати дрібні підприємства обме-

жена. Це є проблемою не тільки в Україні, це проблема, з якою стикаються невеликі ферми в багатьох країнах. Також великою проблемою в сільському господарстві є недосконалість нормативно-правової бази, що заважає успішному розвитку та функціонуванню аграрного сектору в Україні, тому її необхідно переглянути і сформуванню правову базу, яка б захищала інтереси виробників сільськогосподарської продукції [8].

Висновки. Проведені дослідження свідчать, що для забезпечення розвитку агропромислового комплексу політика Уряду має бути спрямована на створення належних умов для функціонування суб'єктів господарювання всіх форм власності, забезпечення активізації інвестиційної діяльності, узгодження нормативно-правових документів між собою.

При цьому державна підтримка сільськогосподарських підприємств повинна бути селективною відповідно пріоритетам розвитку економіки і передбачати заходи: запровадження пільг для банків, які кредитують пріоритетні інноваційні програми; створення спеціальних фінансових установ з цільового кредитування; запровадження спеціальних механізмів переобліку векселів сільськогосподарських підприємств; податкове стимулювання залучення коштів на інноваційні завдання тощо.

Основними стратегічними напрямками розвитку сільського господарства в Україні мають бути: вдосконалення нормативно-законодавчої бази, яка б забезпечувала стабільний розвиток сільського господарства; виробництво органічної, безпечної та екологічно чистої сільськогосподарської продукції; встановлення ринкових цін на продукцію, які забезпечуватимуть рентабельність її виробництва для основної маси виробників; упровадження досягнення НТП та інновацій; залучення молодих людей у сільське господарство; забезпечення гідної оплати праці в сільському господарстві та ін.

Список використаних джерел

1. Стежко Н.В. Динаміка та проблеми розвитку аграрного сектору Донецької області в сучасних умовах. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 2 (52). С. 21–28.
2. Харазішвілі Ю.М., Ляшенко В.І. Проблеми оцінки та інтегральні індекси сталого розвитку промисловості України з позицій економічної безпеки. *Економіка України*. 2017. № 2. С. 3–23.
3. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: www.ukrstat.gov.ua.
4. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://www.minagro.gov.ua>.
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Головне управління статистики у Донецькій області. URL: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/sg.php>.
7. Жук В.М. *Обіг земель сільськогосподарського призначення в селозберігаючій моделі аграрного устрою України: наукова доповідь*. Київ: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2017. 128 с.
8. Методичні рекомендації щодо розширення ємності вітчизняного ринку сільськогосподарської продукції і продовольства та напрямів нарощення доданої

вартості / О.М. Шпичак, О.В. Боднар, Ю.О. Лупенко та ін. ; за ред. О.М. Шпичака. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2017. 56 с.

9. Перспективи та можливі ризики розвитку сільського господарства України у 2018 році: науково-аналітичний прогноз / [Ю.О. Лупенко, М.І. Пугачов, В.Я. Месель-Веселяк та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка, М.І. Пугачова. Київ : ННЦ ІАЕ, 2018. 44 с.

10. Аграрний устрій України (наук. вид.) / за ред. Ю.О. Лупенка, М.Ф. Кропивка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2017. 64 с.

11. Ефективність сільськогосподарського виробництва в особистих господарствах громадян (за матеріалами обстеження) / П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, Ю.Я. Лузан та ін.; М-во аграр. політики України, Укр. акад. аграр. наук, Ін-т аграр. економіки; за ред. П.Т.Саблука та ін. Київ : [б. и.], 2001. 377 с.

12. Костюк Т.О. Соціально-екологічна складова економічної безпеки сільського господарства. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 3 (49). С. 63–69.

13. Пасхавер Б.Й., Молдаван Л. В., Шубравська О. В. Основні проблеми розвитку сільськогосподарського виробництва. *Економіка АПК*. 2012. № 9. С. 3–9.

14. Котов Є.В. Стратегічні пріоритети неоіндустріальної модернізації економіки аграрно-промислового регіону. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 2 (44). С. 77–86.

References

1. Stezhko N.V. (2018). Dynamika ta problemy rozvytku ahrarnoho sektoru Donetskoi oblasti v suchasnykh umovakh [Dynamics and problems of the agrarian sector development in the Donetsk region in modern conditions]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 2 (52), pp. 21–28 [in Ukrainian].
2. Kharazishvili Yu.M., Liashenko V.I. (2017). Problemy otsinky ta intehralni indeksy staloho rozvytku promyslovosti Ukrainy z pozytsii ekonomichnoi bezpeky [Problems of assessment and integral indices of sustainable development of the industry of Ukraine from the standpoint of economic security]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2, pp. 3-23 [in Ukrainian].
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. (n.d.). *minagro.gov.ua*. Retrieved from <http://www.minagro.gov.ua> [in Ukrainian].
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
6. Holovne upravlinnia statystyky u Donetskii oblasti [Main Department of Statistics in Donetsk Region]. (n.d.). *donetskstat.gov.ua*. Retrieved from <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/sg.php> [in Ukrainian].
7. Zhuk V.M. (2017). Obih zemel silskohospodarskoho pryznachennia v selozberihaiuchii modeli ahrarnoho ustroiu [The circulation of agricultural land in the village of a preserving model of the agrarian system of Ukraine: a scientific report]. Kyiv, National Research Center "Institute of Agrarian Economics" [in Ukrainian].
8. Shpychak O.M., Bodnar O.V., Lupenko Yu.O. et al. (2017). Metodichni rekomendatsii shchodo rozshy-

rennia yemnosti vitchyznianoho rynku silskohospodarskoj produktsii i prodovolstva ta napriamiv naroshchennia dodanoi vartosti [Methodical recommendations for expanding the capacity of the domestic market of agricultural products and foodstuffs and areas of value added increase]. Kyiv, NSC "IAE" [in Ukrainian].

9. Lupenko Yu.O., Puhachov M.I., Mesel-Veseliak V.Ya. et al. (2018). Perspektyvy ta mozhlyvi ryzyky rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy u 2018 rotsi: naukovy-analitychni prohnoz [Prospects and possible risks of Ukrainian agricultural development in 2018: scientific and analytical forecast]. Kyiv, NSC "IAE" [in Ukrainian].

10. Lupenko Yu.O. & Kropyvko M.F. (Eds.). (2017). Ahrarnyi ustrii Ukrainy [Agrarian System of Ukraine]. Kyiv, NSC "IAE" [in Ukrainian].

11. Sabluk P.T., Mesel-Veseliak V.Ya., Luzan Yu.Ya. et al. (2001). Efektyvnist silskohospodarskoho vyrobnytstva v osobystykh hospodarstvakh hromadian (za materialamy

obstezhennia) [Efficiency of agricultural production in private households of citizens (based on survey materials)]. Kyiv, [N.p.]. [in Ukrainian].

12. Kostiuk T.O. (2017). Sotsialno-ekolohichna skladova ekonomichnoi bezpeky silskoho hospodarstva [The socio-ecological component of the economic security of agriculture]. *Ekonomichniy visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 3 (49), pp. 63–69 [in Ukrainian].

13. Pashaver B.Y., Moldavan L. V., Shubravska O. V. (2012). Osnovni problemy rozvytku silskohospodarskoho vyrobnytstva [Main problems of development of agricultural production]. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex*, 9, pp. 3–9 [in Ukrainian].

14. Kotov Ye.V. (2016). Stratehichni priorytety neo-industrialnoi modernizatsii ekonomiky ahrarno-promyslovoho rehionu [Strategic priorities of neo-industrial modernization economy agro-industrial region]. *Ekonomichniy visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 2 (44), pp. 77–86 [in Ukrainian].

З. С. Каїра

д-р екон. наук,

С. Я. Єлецьких

д-р екон. наук,

Т. І. Свиноренко

канд. екон. наук,

Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ

СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ В ЛОГІСТИЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Ефективне управління трудовими ресурсами є однією з ключових функцій менеджменту. Продуктивне управління трудовим потенціалом підприємства набуває особливої значущості, оскільки дозволяє успішно реалізувати основну місію промислового підприємства в контексті управління персоналом. Стратегічні концепції управління кадрами в промислово розвинених країнах розглядають працівників як вирішальний чинник збереження конкурентоспроможності і націлені на підготовку кадрів відповідно до змінних вимог ринку і з урахуванням впровадження нових технологій. Ефективне управління трудовим потенціалом є важливою складовою операційного менеджменту, разом із такими завданнями, як планування робочого процесу, планування потужності підприємства, управління запасами та управління якістю продукції промислового підприємства. Вимоги щодо стану та рівня конкурентоспроможності у складних змінних умовах ринку потребує підвищення ефективності управління людськими ресурсами як дієвого чинника в реалізації стратегій досягнення місії та цілей промислового підприємства.

Аналіз останніх досліджень. Сьогодні успіх підприємства вимагає висококваліфікованих працівників, продуктивної робочої сили як правильних людей, з правильними навичками, які роблять правильні речі, здатні зробити свій внесок у досягнення бізнес-цілей

компанії [1]. Управління людськими ресурсами включає набір працівників, розробку політики, що стосується людських ресурсів, а також управління і розвитку трудового потенціалу [2]. У минулому в літературі на тему операційного/логістичного менеджменту приділялось недостатньо уваги управлінню робочою силою, втім, трудовий потенціал лишається одним із найбільш незадовільно керованих ресурсів в операціях промислового підприємства. Замість цього, значна увага спрямовувалась на розробку кількісних моделей та технічні аспекти операцій. Водночас, психологи та вчені-теоретики з питань організаційної поведінки виконали багато досліджень людської поведінки в організаціях. Зараз існує потреба у збільшенні застосування біхевіоральних досліджень в операціях, разом з підходом оперативного/логістичного менеджменту щодо управління робочою силою [3]. На думку багатьох зарубіжних дослідників, головними моментами в роботі з персоналом повинні стати ресурсна орієнтація, тобто використання індивідуальних здібностей працівників відповідно до стратегічних цілей організації; та інтеграція прагнень і запитів працівників з інтересами підприємства [4].

Метою дослідження є вивчення сучасних систем управління трудовим персоналом, визначення їх основних переваг та недоліків, виявлення найбільш прийнятних принципів стосовно ефективного управління